

Leeftijdeerpunt

Werken in de nieuwe economie

Een mens wil iets ondernemen, maar wat? Wat heb ik te bieden, wat is zinvol? Dit is altijd de vraag. Wat is nodig, welke behoeften zijn er, wordt snel gezien in de bekende Maslov reeks: eten, veiligheid, sociale relaties, aanzien en zelfrealisatie, waarbij er steeds meer een verschuiving plaats vindt naar de kant van het zelf. In onze westerse maatschappij is inmiddels voldoende eten, kleding en veiligheid en treedt een verschuiving naar zelfrealisatie op. De roep hierom wordt sterker naarmate het aantal werklozen en de zinloosheid weer gaat stijgen.

Diegene die de vraag 'wie ben ik?' goed kan beantwoorden kan daarmee echte sociale relaties, aanzien en zelfrealisatie verwerven. Wie je bent, bepaalt wat je kunt en niet andersom. (dus niet 'Ik ren dus ik ben?'; doordat lekker kunt rennen ben je een hardloper). In de moderne economie die steeds efficiënter wordt, waarbij internet de afstand tussen vraag en aanbod zeer snel verkleint, neemt ook de druk van de omgeving op het individu toe.

Wat is nu dan nog echt nodig? Juist, ja, dat wat het diepste zelf voedt. Wat is die echte behoefte en hoe kan die behoefte of vraag vervuld worden? Dit is de ware vraag achter de Maslov reeks. Het is deze vraag die in toenemende mate gesteld gaat worden in de nieuwe economie, met toenemende werkloosheid. Bij een overaanbod aan pure consumptiegoederen ontstaat meer en meer een verschuiving naar die zelfrealisatie toe. Wat is het dat een mens ten diepste nodig heeft? Iedereen heeft tenslotte een onvervreembaar recht op geluk. Het is dat woord geluk wat in zich verbergt wat iedereen zoekt, namelijk gezien te worden, erkent te worden in dat wat men is. Het is die diepste levens-reis die iedereen maakt en waarvoor steeds meer mogelijkheden ontstaan. Iedereen heeft het verlangen zichzelf te leren kennen. Het zijn de moderne communicatiemiddelen die het mogelijk maken steeds verder zonder vertraging in contact met je medemensen te treden en jezelf aan en met steeds meer anderen te spiegelen om ten diepste jezelf te leren kennen. Met de toegenomen communicatiemiddelen is het mogelijk continu in verbinding met de buitenwereld te staan en daardoor juist minder in verbinding met U zelf te zijn, dit is de echte problematiek bij het niet vinden van werk.

Het echte werk

Ieder mens is geworden door zijn verleden en door zijn eigenheid. Hoe krachtig is dat verleden in ons allen. De echte ondernemer is nu juist altijd herkenbaar aan zijn eigenheid, denk aan de bekende oprichters van Microsoft of Apple. Hij doet iets in volkomen ontspanning wat voor hem de meest natuurlijke beweging is. Met die ontspanning is ook de openheid daar, zodat alle signalen die van buiten komen ook bij hem aankomen. Vaak juist is die andere kant echter overheersend, het kopiëren van anderen en dupliceren van het verleden. We worden voortgedreven door de angst niet gezien te worden en werken als een paard om een succesvol ondernemer, manager, bedrijfsleider of verkoper te worden. De nieuwe ondernemer herkent zijn eigen verleden en angsten, zeg maar: de hardheid van zijn eigen schil. Daar doorheen voelt hij zijn drijfveren en zoekt naar echtheid. Het is vaak zo vreemd om te merken dat een probleem of uitdaging vaak snel opgelost wordt in rust, dan wanneer men

zichzelf kan zijn. Een echt antwoord op de vraag wie de echte nieuwe onderwerknemer is kan alleen zijn Uw eigen diepste zelf. Dat zelf is niet al die aangeleerde trucjes, maar het 'ingeschapen beeld' binnen een ieder van ons. Iedereen kent de verschillen tussen broers en zussen die in een zelfde omgeving zijn opgegroeid of zelfs wel hoe verschillend tweelingen zijn van binnen, als mens. Die echte werkonderknemer kent zichzelf ten diepste en daarmee ook de wereld van de mensen en de wereldmarkt. Ken U zelve en ken de wereld. Dit is een belangrijke sleutel in de huidige malaise.

De overheden in de midlife

Geschreven kennis verspreidt zich ook met de snelheid van het licht en is gemakkelijk te kopiëren. De kennis van Uw zelf gaat niet zo snel. Met al die barrières die we zelf oprichten met onder andere onze angsten, waarbij we gesloten blijven, is uiteindelijk dit de laatste grens die overschreden moet worden. Het is deze kennis over de mens zelf, die menselijke weerstanden en in diepste menselijke kennis die zich niet zo makkelijk laat verspreiden. Het is immers volledig uniek, voor een ieder volkomen anders. Dit is de reden waarom de huidige overheden zo worstelen met de vergrijzing en de daarbij automatisch horende zingevingvraagstukken. De overheid is in een ernstige midlife crisis, waarbij oude economische modellen niet meer voldoen. Niet verrassend dat het surplus van al die economische ontwikkeling en groei (juist in de opkomende economieën), namelijk de vergrijzing als separate vergelijkbare en voorspelbare problematiek in haar eigen blinde vlek naar boven komt.

Structurele verandering in de huidige economie

In de moderne diensten economie zie je zo'n verschuiving ook makkelijk terug in de kosten van de dienstverlening. De mensgerichte diensten stijgen nauwelijks in productiviteit, terwijl in de laatste 100 jaar pure productie verbeteringen zijn bereikt van vele tientallen factoren voor bijvoorbeeld kleding en voedselproductie. De kosten van de dienstverlening in ziekenhuizen e.d. rijzen niet de pan uit, maar de kosten van reguliere producten en levensbehoeften zoals eten en kleding worden zo laag juist. Het is in de verhouding dat het verschil ligt. Het is juist in die 'productiewereld' dat geen geld meer valt te verdienen door dalende prijzen. Door schaalgrootte en efficiëntie is nog te verdienen, maar dat gebeurt veelal in de lage lonen landen.

In dat proces van een steeds efficiënter wordende economie zullen minder behoeften zijn geboren uit geografische of etnologische barrières. Immers met de snelheid van het licht wordt gecommuniceerd en worden prijzen bekend en vergeleken, dit is de ware reden achter de huidige crisis. Wat overblijft zijn verschillen in harde kosten o.a. van transport en productie. U kunt rijst uit Indonesië en koffie uit Colombia in de Spar op de hoek kopen, ze hebben misschien een andere prijs dan dezelfde producten uit andere landen, wat overblijft is of men bereid is voor het kwaliteitsverschil te betalen en of de extra transportkosten hier tegen opwegen. Dus dat wat anderen doen of produceren is in afdoende aanwezig, wat overblijft is de kern van de mens zelf, de dienstverlening daarbij en vooral menselijke bezieling en persoonlijke groei.

C.G. Jung over midlife

In plaats van een crises vertelt Jung over het individuatie proces. Dit is een natuurlijk menselijk proces waarbij de spanning van binnen oploopt zo rond de veertig jaar. Individuatie is het proces waarbij een

mens kan groeien in wie zij werkelijk bedoeld is. Dit is een soort innerlijk omkeringproces, waarbij de kostbare en gevoeligste binnenkant van de mens roept om herkenning, in de vorming van een autonoom en authentiek individu.

Dit proces is een hoogst individuele aangelegenheid, dit is tevens de reden dat overheden en huidige collectieve structuren hier moeite mee hebben. Werk is daarbij dan ook een hoogst persoonlijke onderneming.

Victor Frankl over zingeving

Na zijn overleving van de Holocaust heeft Frankl zich uit deze diepste put van menselijk bewustzijn bezig gehouden met zingeving. In de huidige economie is hierop hernieuwde waarde en zingeving te vinden. Een waarde die ook door zijn economische schaarste (niet elektronisch verdeel en vermenigvuldigbaar) een geheel nieuw antwoord op een nieuw business platform met nieuwe jobs. Hierbinnen is de groep van ervaringsdeskundigen van dit zingevings en individuatieproces een nieuwe noodzaak, omdat immers alle andere (Maslov) behoeften zijn voldaan. Frankl stelt daarbij dat wat je zoekt: geld, geluk, liefde, relatie en ontplooiing etc. zich niet laat vinden omdat door je mentale bril de echte beweging niet naar je toe kan komen, je leven ervaar je daarbij als zinloos.

Een antwoord op stagnatie bij de midlife en de werkervaring

Als je nu maar gewoon gaat doen wat je van nature kunt, dan zal dat gemakkelijk gaan. In de flow van je eigen talenten zul je ervaren dat werken geen moeite kost. Gewoon omdat het zo bij je innerlijke zelf past dat het geen kracht kost. Deze unieke bril voor ouderen en een nieuwe werkbeleving is een uniek en biologisch gegeven in de tweede levenshelft. Hierop is nieuwe economische waarde en individuele zinbeleving te vinden. In dit zelfde proces is daarmee ook economische waarde en dus werk te vinden. Dit is bij uitstek het gebied van de ouderen. De overheden zouden hierbij hun blinde vlek kunnen inzien en ervaringsdeskundigen op dit terrein als draaipunten voor een nieuwe arbeidscreatiespiraal kunnen gebruiken. Dit zou uitstekend passen binnen de sociaal vooruitstrevende Geuzen rol van de Nederlandse cultuur. Immers het streven naar autonomie en zelfstandigheid heeft ertoe geleid dat Nederland het eerste volk met eigen volkslied en vlag is geweest. Deze vlag zou de overheid in de vorm van ondernemende individuen wederom in Europa en de wereld kunnen planten.

ir Robbert van Leerdam mba, Jungiaans coach